

gitják. S nem akármilyen vonatkozásban. Vállalja az úttörés nehéz szerepét. Idejétmúlt esztétikai mércék és kategóriák helyett, bátran újakat tár fel. Mindig szintézisre törekszik. Folyamatokban gondolkodik: irodalmunk egészét látja, és egy-egy mű kapcsán is általánosít. Igaz, az úttörés buktatóit nem mindig tudja elkerülni. Szintézisébe olykor belesűrít divergáló tendenciákat is; vagy néha élménye, rokonszenve az elragadtatás paroxizmusába viszi, és ilyenkor heve, lendülete továbbhajtja ott is, ahol a kritikának nem szabad hallgatnia. Leginkább az *Új Hold* és körének megemelt értékelésénél, és az *Egy katarzis története* című tanulmányában éreztem ezt. Tudom, egy-egy szón is gellert kaphat a gondolat, és egyre távolodó pályán futhat az eredeti

érzés és a papírra vetett szöveg: de B. Nagyt feszesre fogott gondolatmenete s fegyelme megóvja ettől, és ha tanulmányaiában mégis találhatók lapszusok, akkor ezek eredete a kiindulópontban keresendő.

A kötet élén levő tanulmányában szerényen mentegetőzik: „Nem szoltam mindenkiről, akiről kellett, akiről szerettem volna... nem jutottam a dolog végére”. Kétségtelen, ez igaz. Mégis ez az elégedetlenség, csak a szerző elégedetlensége lehet, mert a kötet így is teljes: izgalmas, széles horizontú világra tár ablakot, és mai irodalmunk leginkább vitatott problémáiban segíti eligazodni az olvasót. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1966.*)

KRAJKÓ ANDRÁS

KÉT ÚJ VERSESKÖNYV

KÁRPÁTI KAMIL: ÖRDÖGGOLYÓ

Kárpáti Kamil első kötete másfél év-tized költői termését, száznál több verset foglal magában. Ezek túlnyomó hányada művészi értékű kiforrott alkotás. De egészét tekintve is figyelmet érdemel.

A szokatlan, érdeklődést keltő cím jelkép, annak is szánja a költő. Jelkép azért, mert — mint régen Kínában a tömör elefántcsontból faragott, egymás belsejében kocogó, figurákkal ékes könnyed golyók, melyektől származik — gondol csiszolt verseket fémgömb. De létrejöttének magyarázatán túl is prezentálja a szimbólum erejéig a kötetet.

Kárpáti legfontosabb és kétségkívüli érdeme az a költői program, amely a kötet egészen tükröződik: az egyszerű, a megszokott témák szokatlan mélységeibe hatolni. Ez az igazi világa. Megkapó szeretettel ábrázolja a jó értelemben vett lokálpatriotizmus törőlmetszett érzésvilágát; az egymásra utaltak barátsága, a fiú ragaszkodás, a szerelem sodrása a lélek mélyéről feltörő tiszta forrás áramlásával ragyognak fel a költeményekben.

A pesterzsébeti couleur locale megjelenítése külvárosi elesettségével, jellegzetes emberfiguráival határozottan nyer azáltal, hogy a költő áttett, képszimbólumokkal dúsított nyelvén képzelhetjük magunk elé (*Pesterzsébet felhőkarcolói, Kolongyáné, Öreg, Soroksári úti önarckép, Füstölő kémény*). Ezeknél is sikerültebbnek tűnik a *Meghitt utca*. A visszataszító szépsége kigyózik élénk e

versben, hogy végül csodával határos módon barátunkká személyesüljön. A hasonló művészi megformáltság miatt kiemelkedő a *Búcsú és jelenés*, mint a barátság igaz, végső tragikumáig meztelenített apoteózisa. A fent megjelölt tárgykörökből azonban még igen sok költeményt lehetne kiragadni, amelyek érdemesek volnának a szűkszavú általánosságon túl a külön-külön miéért való dicséretre is (*Találkozás 1949-ben, Gyümölcsoltó Mária, Születésnap i vers a halálról, Alvó*).

Valaki csodákat művel tehát: A költő a stílussal — vagy a stílus a költővel? Nem lehet ugyanis egészében kifogástalannak elfogadni az *Ördöggolyó-t*. A *gyümölcsfa halála* talán a kötet legremekebb darabja. Ez bár stílusjegyen távol kerül a többtől, felfogásában azonos. Am a „derékhadhoz” tartozó *Ősz van* is igen jó vers ugyan, míg *Az est nyugalma* nem. A *talpnyaló* pazar, a *Lexikon kor* — fölösleges. Immá fölfedhető, hogy a kötet tematikája szélesebb skálájú az említetté. Terjedelemben is jelentős helyet foglalnak el a költő más tárgyakhoz fűződő élményeit nagyrészt expresszionista módon megragadó, s a visszavonultság szülte önértékelő „kulcsversek”, sőt a magyaros-hazafias, vagy közösségi téma is fellelhető (*A sűrűn, Tűzalagút*). S míg a számára közelebbi, az inkább alkotáshoz mért témák javára valódi értékeket hoz létre alkotói módszere, ugyanaz a költői fegyverzet más esetekben — sommásan utalva:

a kötet középső fejezeteinél — más tartalmakat zavarttá, szürkévé magasztosít. Talán *A forradalom angyalai* című fejezet két verse veszít legtöbbet azzal, hogy sok helyen a nem-tudhatni-milyen jelképek szövevényeibe bonyolódnak.

Ne legyünk kicsinyesek! — vethetnék ellen. Az az oldott, szomorú alapszínű-zetű hangnem és az a formai közeg, amelyet az *Ördöggyöly* képvisel, valóban nagyobb tűréshatárokat parancsol. Eszerint a *Mutatvány* jó vers. De *Az aranycipőjű távoli asszociációkísérletei*, a *Rendhagyó óda* zsúfolt, zaklatott képei az intuíciót is szürkehályoggal vonják be, mert amit — a *Nyitott átjáróház* is — tudtul ad, azt se lerajzolni, se eldúdolni nem lehet. A költő itt a saját maga vállalta mélységjáró kifejezési törekvése buktatóiba téved, s a vers lényegrejtő játékká válik kezében. De az sem vigasztalóbb, ha csak azt mondjuk: a stílusnak ez a túlhajtása alkalmat ad a mondanivaló önkényes magyarázatára.

A korábban mondottakból kitűnik, hogy sok nagyon is kifejező, meglepően új költői képet találunk Kárpáti Kamil kötetében. Mégis hasznos a kisszámú ellenpéldából idézni bizonyosságul, hogy a „képeletet túlon túl próbára teszik az ilyen sorok: „fehéricszású bordó napok” (*Ősz elé*). Másutt a képek biblikus hasonlatanyaga ötvözi fölöslegesen ódonná

az egyébként erőteljes új lehetőségeket felvillantó nyelvet.

Érdemes külön kitérni a már említett „kulcsversekre”. Amit ezek kinyilatkoztatnak, elmarasztalóbb, mint amit egy rosszindulatú recenzió megállapíthatna: „Egy madár mondanivalója szól az énekemben” (*Ars poética*.) Nyilván a hangsúlyt az ének keresése csábítja a költőt *A költészet mondanivalója* című versben arra, hogy valamiféle transzcendens, anyagatlan világban való lebegést tartson eszményinek, ellentétbe kerülve a mozgással, amelyet mégiscsak vállal, a harccal. Ezért a néhány groteszk hangsúlyú vers mellett ezek a kötet leginkább disszonáns darabjai.

Kárpáti Kamil érdemei valójában jóval nagyobbak, mint amivel az önvalólató impresszió sugallta mondatok dicsekszenek. Bizonyítják ezt a kötetnek azok a sikeres versei, amelyekben helyenvalóan él eszközeivel, vagy — ritkábban — ahol mértékkel. (*Kariatidák, A gyümölcsfa halála*.) Amikor megállapítjuk azt, hogy a nem éppen fiatal költő bemutatkozása alapján sikeres, szép reményekre jogosít a továbbiakban; éppúgy a tények diktálta szűkségből tesszük mellé a segítségnek szánt figyelmeztetést: „Hiszen nincs is a királyon ruha!” (*Szépirodalmi Könyvkisadó 1966.*)

LOVRITY ENDRE

ORBÁN OTTÓ: BÚCSÚ BETLEHEMTŐL

Orbán Ottó harmadik kötetének címe — *Búcsú Betlehemtől* — azt a pillanatot jelzi, amikor a felnőtt végleg leszámol gyerekkorának legendás dzsungelével, és „bús férfiként” a mesebeli ösvény helyett fásasztóbb sűrűkben törni a csapást — versei a költővé érés legfontosabb aktusait rögzítik. Ha az első két kötet a fegyverek — néha játékos — próbájának ideje volt, a harmadik verseskötet már teljes fegyverzetben látatja a költőt. Ez mindenekelőtt a versformák sokszínűségére, a képalkotásbeli biztonságra, a szabad asszociációk nagyon is tudatos kihasználására vonatkozik. Úgy tűnik, sikerült megszabadulnia a József Attilá-s utánérzésektől, túl van a kamaszos hangbicsaklásokon, és költészetünk egyéni hangú fiatal lírikussal gazdagodott.

„Hervad már koronád, reumas bazalt...” — a kötet első mondata a tél közeledtét irtózó Berzsenyit idézi, az „Ez már napom dele...” pedig az *Osz-*

tályrészem költőjét. Van hasonlóság nemcsak ritmikailag és lexikálisan — világerzésben is. „Eliramlik a röpke idő is...” írja Orbán. Költészetének központi problémája ez: közvetve és közvetlenül minden ezzel függ össze (... az esztelen idő / kamasz fák mézét örli”; „bömbölhetett a fák mélyzöld tengeréből / a városokat faló idő!”)... hajuknál fogva vonzolja maga után a csupasz hegyeket a könyörtelen idő...”). Az idő múlásában nemcsak a szomorúság, a törvény érinti meg: ezért vágyakozik a klasszicizmus hűvössége felé, éneklő a „vakító nyár józan építészetét”, a maradandóságot: a követ. „Nem is marad más belőlem / kibetemetett arc” — fejezi be a *Nyolc szerelmes ének Balladáját*, „leülünk vacsorázunk / talpig kőben” — végződik a *Sikoltoznak*. A kötet legnagyobb verse a háború apokaliptikus szörnyűségeit idéző, anakronizmusában súlyos történelmi igazságot és igazságtalanságot lángoló *Jeru-*